journal of Future Cities vision

Autumn 2024. Vol 5. Issue 19

ISSN (Print): 2783-0780- ISSN (Online): 2783-0780

Journal Homepage: https://www.jvfc.ir/

Future Cities and Environmental Psychology: Explaining the Components of the Spirit of the City and Citizens of Rasht with an Emphasis on Environmental Psychology

Mohammad Moieni[1], Nader Zali[*2], Hossein Zabihi[3]

1. Department of Urban Planning, UAE Branch, **Islamic Azad University**, Dubai, United Arab Emirates
2. Department of Urban Planning, Faculty of Architecture and Art, **Guilan University**, Rasht, Iran
3. Department of Urban Development, Science and Research Unit, **Islamic Azad University**, Tehran, Iran

ARTICLEINFO

Research Paper

Article history:

Received: 2023/11/21
Accepted: 2024/05/8
Published online: 2025/07/28

Keywords*: city spirit, spirit of place, environmental psychology, Rasht.*

Abstract

In contemporary urban planning, the concept of place vitality or the "spirit of place" has become a significant issue. Historically, cities had a high capability to facilitate interaction between humans and space. However, today, many urban spaces lack identity and meaning, merely mimicking other examples. Future cities will increasingly require attention to social and environmental psychology. Thus, research into the characteristics of future cities based on environmental psychology is essential and unavoidable. The aim of this study is to explore the relationship between the physical structure and the spirit of the city and its citizens in the neighborhoods of Rasht. This research, in terms of its objective, is applied and uses inferential statistics in terms of its nature and method. Required information was gathered using library and field methods. Data collection tools include a researcher-made questionnaire. The validity of the questionnaire was assessed using Cronbach's alpha, CR, AVE, and Rho_A, indicating high validity. The reliability of the questionnaire was also examined through pre-testing and Cronbach's alpha, with a result of 0.970, indicating strong reliability .The statistical population in this study includes the residents of Rasht's neighborhoods, with a sample size determined to be 386 individuals based on Cochran's formula. The findings indicate that the dependent variable has an 81% ability to estimate the improvement of place spirit and an 85% ability to estimate the spirit of the city and citizens. In conclusion, the quality of the built environment in urban neighborhoods acts as a mid-level factor with a synergistic effect on the mental and environmental health of citizens, interacting with micro and macro-level factors. Permeability, safety, security, accessibility, climatic comfort, beauty, and social acceptance are the most important qualities to be considered in Rasht's neighborhoods.

Citation: Moieni,M., Zali, N., Zabihi, H. (2024). Future cities and components of environmental psychology, Explaining the components of the spirit of the city and the citizens of Rasht with an emphasis on the psychology of the environment, Journal of Future Cities vision, 5(19), 165-182.

© The Author(s). Publisher: Iranian Geographical Association

[*] **Corresponding author:** Nader Zali, **Email:** Nzali@guilan.ac.ir

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-05]

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-05]

journal of Future Cities vision
Autumn 2024. Vol 5. Issue 19
ISSN (Print): 2783-0780- ISSN (Online): 2783-0780
Journal Homepage: https://www.jvfc.ir/

Extended Abstract

Introduction

The spirit of the place represents the cultural, historical and... identity of a city that distinguishes it from other cities. The formation of identityless neighborhoods and urban spaces based on western examples shows that the spirit of place has been forgotten in today's cities. In general, the problem of the current research can be described as the modern environment has lost its wonder and charm and lacks a sense of place. Based on this, most modern spaces, with their abstract life, lose connection with other spaces and cause a sense of insecurity and fear as well as alienation in people (Schultz, 2008). Therefore, the current research is in line with the physical relationship and spirit of the city and its citizens in the neighborhoods of Rasht city. The question that is raised in line with the purpose of the research is that there is a significant relationship between the physical components and the spirit of the city and its citizens? In response to the research question, the proposed hypothesis is that physical components have an effect on the spirit of the city and citizens in the neighborhoods of Rasht city.

Methodology

The research method of the present research was applied in terms of purpose and inferential statistics in terms of nature and method. The required information has been collected using the library and field method. The tool of data collection is a researcher-made questionnaire. In designing the questionnaire and measuring the indicators, 91 questions were used in the positive direction and a five-point Likert scale including very few to very many options. The validity of the questionnaire was checked with Cronbach's alpha coefficient, CR, AVE and Rho_A, so the validity of the questionnaire is at a high level, and the trustworthiness of the questionnaire was also checked by means of pre-test and Cronbach's alpha. Cronbach's alpha obtained in this research was equal to 0.970, which indicates its strong reliability coefficient. The statistical population in this research is the residents of Rasht city. The sample size is determined based on Cochran's sampling formula. For this purpose, the sample size at the confidence level of 95% and the permissible error level of 0.05, which is the maximum permissible error and the accuracy of sampling also depends on it, was calculated as 386 people, and it has been fully completed and questioned. The dimensions and size of harvest and statistical data were analyzed with the help of SPSS and SmartPLS software. At first, Pearson correlation, factor analysis of research variables, path and regression analysis and finally measuring the effect of independent variables on the dependent variables of the research were used for data analysis.

The reliability of the questionnaire in simple language means that the measurement tool can obtain similar results in another place or another time. The traditional criterion for calculating reliability is Cronbach's alpha. Cronbach's alpha is determined based on the amount of data dispersion, and the standard deviation is the main factor of reliability measurement. On the other hand, Composite Reliability (CR) is a criterion for assessing the internal fit of the model and can be calculated based on the degree of compatibility of the questions related to measuring each factor. Convergent validity exists when the CR is greater than 0.7. Also, CR must be greater than the average variance extracted (AVE) (the value of the AVE index for all three variables must be greater than 0.5). In this case, any convergent validity condition will exist. Homogeneous reliability coefficient (Rho) is also used to measure the internal reliability of structures. The value of this coefficient should be more than 0.7. The reliability and validity of the research indicators are also presented in the table.

Results and Discussion

To determine the relationship between the physical components, the spirit of the place and the spirit of the city and the citizens, the correlation coefficient test has been used. The result of Pearson's correlation test shows that the three components (body - spirit of the place - spirit of the city and citizens) have a positive relationship. This means that as much as the physical function of the quality of the external and internal environment is strengthened with regard

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-05]

journal of Future Cities vision
Autumn 2024. Vol 5. Issue 19
ISSN (Print): 2783-0780- ISSN (Online): 2783-0780
Journal Homepage: https://www.jvfc.ir/

to the spirit of the place at the neighborhood level, it can lead to an increase in the morale of the citizens; And vice versa. This indicates the fact that improving the performance of the physical quality of the external and internal environment gives meaning to the lives of citizens (correlation coefficient 0.524) and leads to the improvement of the morale of citizens in the neighborhood.

One of the prerequisites for performing regression is to check the significance of the regression method, which according to Table 4, the regression method is significant. The independent variable has the ability to estimate the improvement of the dependent variable by 60%, 92% of the physical quality of the external environment, 90% of the physical quality of the internal environment. And also the beta coefficient of the variables from the highest to the lowest is as follows; 0.966 physical quality dimension of the external environment, 0.951 physical quality of the internal environment, 0.790 dependent variable. These positive coefficients indicate that if a standard deviation of the independent variable increases, the mentioned dimensions also increase.

The dependent variable has the ability to estimate the improvement of the spirit of the place by 81%, and the spirit of the city and citizens by 85%. In addition, the spirit of the place has the ability to estimate the improvement of the identity of the place by 92%, attachment to the place by 91%, dependence on the place by 90%, and the spirit of the city and citizens by 72% has the ability to improve the vitality, 80% of health, 90% of comfort and 87% of beauty.

Conclusion

In this research, the relationship between the physical qualities of the environment of the neighborhoods of Rasht city with the spirit of the place and the spirit of the citizens, and the role and position of the environment along with other factors were investigated to determine what and how the quality of the environment is related to the spirit and environmental psychology of the citizens in the field of urban neighborhoods. be explained In general, it was concluded that although several factors affect the morale of citizens, urban neighborhoods are a creative place and space for life that can prevent and strengthen the morale of citizens and improve mental health through improving the quality of the environment. Citizens and all people exposed to the environment of Rasht city should help. The main findings of this research show that among the qualities that affect the spirit of the citizens/the spirit of the place, the most important ones are: "I like the environmental cleanliness of this neighborhood", "the public spaces of this neighborhood are lively and cheerful". "This neighborhood evokes a special meaning of life for me compared to other neighborhoods", "This neighborhood evokes a special meaning of life for me compared to other neighborhoods", "I have the desire to continue living in this neighborhood", " I like the environmental cleanliness of this neighborhood", and "the urban furniture of this neighborhood fits the needs of the citizens". What and how the aforementioned qualities influence indicates that: first, the quality of the artificial environment is one of the intensifying factors in the middle scale, which has a synergistic effect with other individual, social, cultural, political, economic and environmental factors; Therefore, improving the quality of the environment at the scale of the neighborhood, where people spend less time, is more effective on the spirit of the city and citizens and the spirit of the place and space of the neighborhoods of Rasht city. Increasing the physical quality of the external and internal environment has a significant and direct relationship on the spirit of the place and the spirit of the city and citizens, that is, p-values=0.001< 0.05. The test of the path coefficient of T in this research shows that the effect of dependent variables on the spirit of the place and the spirit of the city and citizens is equal to 0.9 and 0.864, the effect of independent variables on the dependent variable is equal to 0.709, and the effect of the independent variable on the physical quality of the external environment. and internal is equivalent to 0.966 and 0.951, respectively. In this research, there is a positive and significant relationship between the physical components and the spirit of the place and the spirit of the citizens in the neighborhoods of Rasht city. Since in the current research, the physical components are considered as independent variables and the spirit of the place and the spirit of the citizens are also considered as dependent variables of the research; These two

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-05]

journal of Future Cities vision
Autumn 2024. Vol 5. Issue 19
ISSN (Print): 2783-0780- ISSN (Online): 2783-0780
Journal Homepage: https://www.jvfc.ir/

variables have a positive and significant relationship with each other. The independent variables (physical quality of the external and internal environment) have an effect of 79% on the dependent variable (the spirit of the place and the spirit of the citizens) with an explanatory coefficient of 62%, which shows a positive and meaningful relationship between the variables.

The important issue is how to deal with the disputes that have arisen and the relevant authorities to resolve the disputes, in order to prevent the disintegration of cooperative companies and to prevent material and moral damages. Since cooperative companies are different from other commercial companies listed in the commercial law in terms of members' rights, they have special laws, regulations and executive instructions, therefore the legislator has also considered special rights for its shareholders and in case of disputes, different authorities considered to solve disputes. In fact, despite the fact that cooperative companies are among capital companies in the division of companies, but in terms of the priority that the law gives to the members of these types of companies (so that each person with each capital has one vote), It is safe to say that what is important from the point of view of the legislator is the preservation of the rights of individuals in cooperatives and the superiority of the individual over the capital. That is why the resolution of disputes requires its own measures. A process that is completely different from other commercial companies. What is often considered as a dispute in such companies are the disputes between the members of the board of directors and inspectors on issues such as shares, capital, assemblies, and the rights and duties of the parties. Also, there may be a dispute between companies and cooperative unions, and the legislator has written laws for each of these disputes, which hierarchy must be followed in order to achieve the result, and non-compliance with the stipulated rules can lead to the cancellation of any illegal action. be made Cooperative companies, unions, cooperative chambers and courts have been considered as dispute resolution authorities by the legislator.

References

1. Bonn, M.A., Joseph, S.M., & Dai, M. (2005). International versus domestic visitors: An example of destination image perceptions. *Journal of Travel Research*. 43(3), 294-301.
2. Chen, W., Weng, X.L. (2005). Urban aesthetics and the spirit of Shanghai city. *Journal of Shanghai Normal University (Philosophy and Social Science Edition)*. 34(1), 69-71.
3. Escalas, J.E. (2004). Image yourself in the product: Mental simulation, narrative transportation, and persuasion. *Journal of Advertising*. 33(2), 37-48.
4. Gascon, M., Triguero-Mas, M., Martı´nez, D., Dadvand, P., Forns, J., Plase` ncia, A., Nieuwenhuijsen, MJ. (2015). Mental health benefits of long-term exposure to residential green and blue spaces: a systematic review. *Int J Environ Res Public Health*. 12:4354- 4379.
5. Giles-Corti, B., Vernez-Moudon, A., Reis, R., Turrell, G., Dannenberg, AL., Badland, H., Foster, S., Lowe, M., Sallis, JF,, Stevenson, M. (2016). City planning and population health: a global challenge. *Lancet*. 388:2912-2924.
6. Halonen, JI., Stenholm, S., Kivima¨ ki, M., Pentti, J., Subramanian, S., Kawachi, I., Vahtera, J. (2015). Is change in availability of sports facilities associated with change in physical activity? A prospective cohort study. *Preventive Med*. 73:10-14.
7. Kettleson, EM., Adhikari, A., Vesper, S., Coombs, K., Indugula, R., Reponen, T. (2015). Key determinants of the fungal and bacterial microbiomes in homes. *Environ Res*. 138:130-135.
8. Leaning, J., Guha-Sapir, D. (2013). Natural disasters, armed conflict, and public health. *N Engl J Med*. 369:1836-1842.
9. Liu, J.X. (2011). Rumination on the spirit of Harbin city and its realistic efficacy. *Journal of Harbin College*. 32(10), 26-32.
10. Lozano, R., Naghavi, M., Foreman, K., Lim, S., Shibuya, K., Aboyans, V.,

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-05]

journal of Future Cities vision
Autumn 2024. Vol 5. Issue 19
ISSN (Print): 2783-0780- ISSN (Online): 2783-0780
Journal Homepage: https://www.jvfc.ir/

Abraham, J., Adair, T., Aggarwal, R., Ahn, SY. (2013). Global and regional mortality from 235 causes of death for 20 age groups in 1990 and 2010: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2010. *Lancet*, 380:2095-2128.

11. Lynch, K. (1995). *Image of City*. (M. Mozayeni Trans.). Tehran, Iran: University of Tehran Publications.

12. Monrad, M., Sajadieh, A., Christensen, JS., Ketzel, M., Raaschou- Nielsen, O., Tjønneland, A., Overvad, K., Loft, S., Sørensen, M. (2017). Long-term exposure to traffic-related air pollution and risk of incident atrial fibrillation: a cohort study. *Environ Health Perspect*. 125:422.

13. Paravantis, J., Santamouris, M., Cartalis, C., Efthymiou, C., Kontoulis, N. (2017). Mortality associated with high ambient temperatures, heatwaves, and the urban heat island in Athens, Greece. *Sustainability*. 9:606.

14. Pourmohammadi, M. R., & Zali, N. (2004). Human Development, Challenges and Prospects (with an Analytical Look at Human Development Indicators in Iran). *Journal of Humanities and Social Sciences, University of Tabriz*, *10*(15), 44-52.

15. Rydin, Y., Bleahu, A., Davies, M., Da´ vila, JD., Friel, S., De Grandis, G., Groce, N., Hallal, PC., Hamilton, I., Howden-Chapman, P. (2012) . Shaping cities for health: complexity and the planning of urban environments in the 21st century. *Lancet*. 379:2079-2108.

16. Sarkar, C., Webster, C., Gallacher, J. (2014). Healthy Cities: Public Health Through Urban Planning. *Edward Elgar Publishing*.

17. Shamsuddin, S., Hassan, R. & Bilyamin, S.F.l. (2012). Walkable Environment in Increasing the Liveability of a City. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 50; 167-178.

18. Shen, W.S. (2007). Modernization of People and the Spirit of Capital City Culture. *Urban Issues*. (4), 50- 53.

19. Shi & Wei, (2003). The urban humanism of Hangzhou. *Urban Issues*. (2), 34-36.

20. Steffen, W., Persson, A., Deutsch, L., Zalasiewicz, J., Williams, M., Richardson, K., Crumley, C., Crutzen, P., Folke, C., Gordon, L. (2011). The Anthropocene: from global change to planetary stewardship. *Ambio*. 40:739-761.

21. Ujang, N. & Zakariya, K. (2015). Place Attachment and the Value of Place in the Life of the Users. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. 168(9): 373-380.

22. Watts, N., Adger, WN., Agnolucci, P., Blackstock, J., Byass, P., Cai, W., Chaytor, S., Colbourn, T., Collins, M., Cooper, A., et al. (2015). Health and climate change: policy responses to protect public health. *The Lancet*. 386:1861-1914.

23. WHO. (1997). Health and Environment in Sustainable Development: Five Years After the Earth Summit. Geneva: World Health Organization.

24. Yao, Z., Liu, F., & Xiang, M. (2022). Analysis of Chinese Citizens' Perception and Its Differences of City Spirit: A Case Study of Hefei City. *Journal of Geographical Research*, *5*(3), 41-48.

25. Zali, N., Ghal'ejough, F. H., & Esmailzadeh, Y. (2016). Analyzing Urban Sprawl of Tehran Metropolis in Iran (During 1956-2011). *Anuario do Instituto de Geociencias*, *39*(3).

26. Zali, N., Zamani-Poor, M., & Arghash, A. (2014). Analyzing the identity aspect of Cultural Heritage of Isfahan City from the viewpoint of visitors with the Aim of City Branding. *Anuario do Instituto de Geociencias 37_2 (2)*, 206-215.

27. Zali, N., Hatamzadeh, S., Azadeh, S. R., & Salmani, T. E. (2013). Evaluation of new towns construction in the around of tehran megacitiy. *Journal of Urban and Environmental Engineering*, *7*(1), 15-23.

28. Zauderer, C., Ganzer, CA. (2015). Seasonal affective disorder: an overview. *Mental Health Practice*. 18:21-24.

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-05]

نوع مقاله: پژوهشی
فصلنامه چشم انداز شهرهای آینده
www.jvfc.ir
دوره پنجم، شماره سوم، پیاپی (۱۹)، پاییز ۱۴۰۳
صص ۱۸۲-۱۶۵

فصلنامه چشم انداز شهرهای آینده
Future Cities Vision

شهرهای آینده و مولفه های روانشناسی محیط تبیین مؤلفه های روحیه شهر و شهروندان رشت با تأکید بر روانشناسی محیط

محمد معینی : دانشجوی دکتری تخصصی، گروه شهرسازی، واحد امارات، دانشگاه آزاد اسلامی، دبی، امارات متحده عربی.
نادر زالی : دانشیار، گروه شهرسازی، دانشکده معماری و هنر، دانشگاه گیلان، رشت، ایران[۱].
حسین ذبیحی : دانشیار، گروه تخصیصی شهرسازی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران ایران.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۸/۳۰ تاریخ پذیرش:۱۴۰۳/۰۲/۱۹

چکیده
امروزه مفهوم سرزندگی مکان و یا روح مکان یکی از مهم ترین مسائل پیش روی شهرسازی معاصر است. در گذشته شهرها از توانایی بالایی برای برقراری تعامل بین انسان و فضا برخوردار بودند. اما امروزه در غالب شهرها فضاهایی ایجاد میشوند که فاقد هویت و معنا بوده و صرفا تقلیدی از سایر نمونه هاست. در آینده نیز شهرها بیشتر به جنبه های روانشناسی اجتماعی و محیطی نیازمند خواهد بود. بنابراین تحقیق در خصوص ویژگیهای شهرهای آینده مبتنی بر رونشناسی محیط ضروری و اجتناب ناپذیر است. هدف این پژوهش در راستای رابطه کالبدی و روحیه شهروشهروندان در محلات شهر رشت است. روش تحقیق پژوهش حاضر، به لحاظ هدف، کاربردی و از نظر ماهیت و روش، آمار استنباطی بوده است. اطلاعات مورد نیاز با استفاده از روش کتابخانه‌ای و میدانی گردآوری شده است. ابزار جمع‌آوری اطلاعات، پرسشنامه محقق ساخته است. بررسی روایی پرسشنامه با ضریب آلفای کرونباخ، CR، AVE و Rho_A صورت گرفت، بنابراین روایی پرسشنامه در حد بالایی قرار دارد، که بررسی اعتماد یا همان روایی پرسشنامه نیز از طرق پیش‌آزمون و آلفای کرونباخ صورت گرفت. آلفای کرونباخ به‌دست آمده در این پژوهش برابر با ۰/۹۷۰ بود که نشان‌دهنده ضریب پایایی قوی آن است. جامعه آماری در این پژوهش، ساکنان محلات شهر رشت می باشند. حجم نمونه نیز براساس فرمول نمونه گیری کوکران ۳۸۶ نفر تعیین شده است. در یافته‌های پژوهش، متغیر وابسته به میزان ۸۱ درصد توانایی برآورد ارتقاء روح مکان، ۸۵ درصد روحیه شهر و شهروندان را دارد. در ادامه روح مکان به میزان ۹۲ درصد توانایی برآورد ارتقاء هویت مکان، ۹۱ درصد دلبستگی به مکان، ۹۰ درصد وابستگی به مکان و متغیر روحیه شهر و شهروندان ۷۲ درصد توانایی ارتقاء سرزندگی، ۸۰ درصد سلامت، ۹۰ درصد آسایش و ۸۷ درصد زیبایی را دارد. در نتیجه، کیفیت محیط مصنوع محلات شهری به عنوان یک عامل در سطح میانی با سایر عوامل در سطوح خرد و کلان دارای اثر هم افزایی بر سلامت روحیه و روان محیطی شهروندان است و نفوذپذیری، ایمنی، امنیت، دسترسی، آسایش اقلیمی، زیبایی و اجتماع پذیری مهم ترین کیفیت‌ها هستند؛ که باید در محلات شهر رشت مورد توجه قرار گیرند.

واژگان کلیدی: روحیه شهر، روح مکان، روانشناسی محیطی، رشت.

۱. مسئول مکاتبات: Nzali@guilan.ac.ir

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-05]

مقدمه

براساس مطالعات انجمن برنامه ریزان شهری، جمعیت شهری در دنیا به طور پیشبینی نشدهای در حال افزایش است. طبق بررسی های این انجمن امروزه بیش از نیمی از جمعیت جهان در شهرها زندگی میکنند. تحقیقات نشان میدهد که رشد جمعیت شهری در جهان ادامه دارد، به گونه ای که در سال ۲۰۳۰ بالغ بر پنج میلیارد نفر در شهرها ساکن خواهند بود (.Shamsuddin et al, 2011)توسعه بی رویه شهری، افزایش وسایل نقلیه و زوال محیط زیست، اثرات زیانباری را بر ساختار محیطی کالبدی شهر و در نتیجه سالمت جسمی و روانی شهروندان وارد کرده است (باقری و عظمتی، ۱۳۹۹). به عبارتی رشد سریع شهرها را میتوان از بزرگترین تهدیدکننده های محیطزیست برشمرد که تأثیرهای آن به ساکنان شهرها یعنی انسان منتقل میشود و جسم انسان شهری میگذارد (سلطانی و دارابی، ۱۳۹۵). در کنار مزایای اقتصادی و اجتماعی، آثار سو حاصل از رشد روز افزون جمعیت، شیوه های زندگی شهرنشینی، منابع طبیعی محدود، گسترده شدن ابعاد تخریب ها و آلودگی های زیست محیطی، ناکافی بودن خدمات و زیرساختها، بیکاری و فقر، بافتهای فرسوده شهری، سکونت غیر رسمی و ...، زمینه وسیعی از عوامل تهدید کننده سالمت انسان و کیفیات زندگی شهروندان را فراهم کرده است. یکی از عوامل اصلی در نزول کیفیت زندگی شهرهای امروزی، از بین روح و حس مکان و همچنین کاهش روحیه شهروندان است. امروزه، تأمین نشاط و سرزندگی شهری به یکی از دغدغه های اصلی نظامهای مدیریت شهری بهویژه در کشورهای توسعه یافته تبدیل شده است (گلکار، ۱۳۷۹). سرزندگی یکی از نیازهای اساسی شهرهاست که با توسعه روند شهرنشینی و آسیبهای اجتماعی، اهمیت آن روزبه¬ر¬¬وز بیشتر میشود (.Ujang&Zakariya, 2015)لینچ سرزندگی را یکی از هفت محور اصلی کیفیت یک شهر میداند. این هفت محور اصلی عبارتاند از: سرزندگی، معنی، تناسب، دسترسی، نظارت و اختیار، کارایی و عدالت. به عقیده وی، سرزندگی یعنی اینکه تا چه اندازه شکل شهر حامی عملکردهای حیاتی، نیازهای بیولوژیکی و تواناییهای انسانی بوده و از همه مهمتر چگونه بقاء همه موجودات را ممکن میسازد. این یک معیار انسان محوری است (.Lynch, 1995)همچنین از دید کرمونا مکان سرزنده مکانی است که عمده فعالیتهای آن به خوبی صورت میپذیرد و در آن به کاربریهای مکمل اجازه رشد و گسترش داده میشود (.Gieseking, 2014)امروزه مفهوم سرزندگی مکان و یا روح مکان یکی از مهم ترین مسائل پیش روی شهرسازی معاصر است. در گذشته شهرها از توانایی باالیی برای برقراری تعامل بین انسان و فضا برخوردار بودند. اما امروزه در غالب شهرها فضاهایی ایجاد میشوند که فاقد هویت و معنا بوده و صرفا تقلیدی از سایر نمونه هاست. به واقع پس از مدرنیزه شدن شهرها، فضاهای شهری نه تنها معنا و کارکرد واقعی خود را از دست دادند بلکه نتیجه چنین روندی شکل گیری مکان هایی بود که روز به روز به هم شبیه تر می شوند (بهرامی و سجادزاده، ۱۳۹۷). اما روح مکان نشان دهنده هویت فرهنگی، تاریخی و ... یک شهر بوده که آن را از دیگر شهرها متمایز می نماید. شکلگیری محالت و فضاهای شهری بی هویت و با الگوگیری از نمونه های غربی نشان دهنده این موضوع است که روح مکان در شهرهای امروزی فراموش شده است. در مجموع میتوان مسئله پژوهش حاضر را اینگونه تشریح نمود که محیط امروزی، شگفتی و جذابیت خود را از دست داده و فاقد حس مکان می باشد. بر این اساس، اغلب فضاهای مدرن، با حیات تجریدی خود، پیوستگی با دیگر فضاها را از دست داده و باعث ایجاد حس نا امنی و ترس و همچنین بیگانگی در انسا نها می گردد (شولتز، ۱۳۸۸). محدوده مورد مطالعه در این پژوهش محالت شهر رشت است. طبق آخرین طرح تفصیلی، این شهر دارای تعداد زیادی محله است. شواهد حاکی از آن است که بسیاری از محالت قدیمی شهر با توجه به ساخت و سازهای کالبدی صورت گرفته در دهه های اخیر، هویت و روح مکان خود را از دست داده اند. بررسی وضعیت کالبدی محالت قدیمی شهر مانند ساغریسازان، باقرآباد، چله خانه، استادسرا، شیخ آباد و ... نشان از آن دارد که در نوسازیهایی که به شکل تک بنا انجام شده است، هیچ توجهی به شهرسازی و الگوهای بومی و فرهنگ مردم ساکن در این محالت نشده است. از سوی دیگر، در محالت جدید شهر نیز همچون شهرک گلسار و سایر مجتمع های مسکونی جدید، با شکل گیری یک بافت شطرنجی و هندسی خشک و بدون انعطاف، مسائل روانشناختی و همچنین الگوهای بومی لحاظ نشده است. به

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-05]

طور کلی می توان گفت سـرزندگی و روح مکان در محله های شهر مورد مطالعه به دلیل تقلیدهای کورکورانه در ساخت محالت جدید و نوسـازی محالت قدیمی، روند نزولی در پیش گرفته و این مسـئله به یک تهدید بزرگ در برنامه ریزی و طراحی این شـهر تبدیل شـده اسـت و این مسئله باید به شکل عمیق در پژوهش مورد بررسی قرار گیرد. از این‌رو، هدف پژوهش حاضـر در راسـتای بررسـی رابطه کالبدی و روحیه شـهروشـهروندان در محلات شـهر رشت است. سؤالی که در راسـتای هدف پژوهش مطرح می‌شـود به این صـورت اسـت که بین مؤلفه‌های کالبدی و روحیه شـهروشهروندان ارتباط معناداری وجود دارد؟ در پاسـخ به سوال پژوهش، فرضیه مطرح شده به این صورت است که مولفه های کالبدی بر روحیه شهروشهروندان در محلات شهر رشت تأثیر دارد.

مبانی نظری

روحیه شهر و شهروندان

از این رو، با توجه به مبانی محدود روحیه شهر و شهروندان/روح شهر با استفاده از رویکرد روانشناسی محیطی می‌توان به مناسـبات مشـترک بین محیط فیزیکی، رفتار و تجربه انسـان‌ها پرداخته‌شـود؛ روانشناسی محیطی به عنوان یک علم، از تأثیرات روانی محیط بر انسـان سخن می گوید. اینکه چطور مشخصات مکانها بر رفتار انسانها اثر میگذارد، به تغییر رفتار می‌انجامد یا ما را به همسـازی با مکان سـوق میدهد. از این منظر روانشـناسی محیطی توانسته کمک شایانی در درک و تسـکین گسـسـتگی‌های بین انسـان و محیط، برای ما نیز داشته باشد (کریمی و همکاران، ۱۴۰۱). روانشناسی محیط به دنبال خلق تئوری‌هایی در مورد رفتارهای انسـان در محیط/ با محیط روزمره او است، به گونه‌ای که بتوانند مورد استفاده برنامه‌ریزان و طراحان شـهری قرار گیرند. در روانشـناسـی محیط همه چیز در مورد تعامل بین روح/روان مردم و محیط اسـت. برای مثال این رشـته قصـد دارد تا درک کند که چگونه و چرا محیط بر ما تاثیر می‌گذارد، چگونه می‌توانیم از این دانش به نفع خود اسـتفاده کنیم؟ و چه کارهایی می‌توانیم انجام دهید تا روابط خود را با جهان اطرافمان بهبود بخشـیم. روانشـناسـی به عنوان علمی شـناخته شـده است که فعالیت مغز را همواره به عنوان یک واحد مجتمع در تعامل با محیط پیرامون تحت تأثیر قرار می‌دهد. بر همین اسـاس، روانشناسی محیطی توانایی بررسی سلامت روحیه شهر و شهروندان در راسـتای سـرزندگی و زیسـت‌پذیری فضـاهای شهری را داراست؛ که در ادامه چندین مورد از این موارد مورد بررسی قرار می‌گیرد. بنابراین، روح شـهر/روحیه شهر و شهروندان پاسخی جامع به سنت تاریخی، انباشت فرهنگی، فضای اجتماعی و تمدن شـهر اسـت که نمایانگر سـیمای شـهر است، ظاهر شهر را برجسته می کند و توسعه آینده شهر را هدایت می‌کند. روحیه شـهر همچنین بازتابی جامع از دیدگاه شـهروندان در مورد سـیستم حقوقی، اخلاق عمومی، آداب و رسوم عامیانه و زیبایی شـناسـی است و نقش مهمی در شکل‌گیری تصویر ذهنی شهروندان یک شهر ایفا می کند. به گفته لیو (۲۰۱۱)، روح شـهر؛ عنصر اصلی تمدن شهری، تجسم قدرت شهری متمرکز و منبع پایان ناپذیر رقابت و محتوای اصلی شخصیت فرهنگی شـهری اسـت (Liu, 2011). چن و وی (۲۰۰۵) اسـتدلال می‌کنند که زیبایی‌شـناسـی شـهری مبنای نظری شـکل‌دهی روح شهری شانگهای را فراهم می‌کند، در حالی که فرآیند شکل‌دهی روح شهری شانگهای نیز بلوغ و توسعه زیبایی‌شـناسـی شهری را ارتقا می‌دهد (Chen & Weng, 2005). شی و وی (۲۰۰۳) ویژگی‌های تاریخی و فرهنگی هانگزو و رابطه آنها با روح شهروندگرایانه جدید را مورد مطالعه قرار دادند و پیشنهاد کردند که روحیه شهروندان هانگزو از سـنت های تاریخی و فرهنگی نشـأت می‌گیرد و این روحیه شـهروندگرایانه هماهنگ و هم‌راستا می باشد. که ایم روحیه شـهروندان نیروی محرکه توسـعه اجتماعی هانگژو برای هزاران سـال بوده است (Shi & Wei, 2003). شن (۲۰۰۷) معتقد اسـت که رقابت پذیری همه کشورها و شهرها در نهایت به روحیه فرهنگی شهروندان بستگی دارد و مدرنیزاسیون واقعی باید در نوسـازی مردم، نوسـازی روح ملت و شـهروندان آن پیاده شود (Shen, 2007). درک روح شهری توسط شهروندان به عنوان سوژه‌های شهری به طور مستقیم بر اثربخشی انتشار روح شهری تأثیر می گذارد، اما ادبیات کمی در مورد درک روح شـهری توسط شهروندان وجود دارد. نتایج تحقیقات خارجی در مورد ادراک روح شهر نسبتاً اندک است و

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-05]

برخی از محققان عمدتاً بر روی مدل ادراک ذهنی تصویر شهر (Escalas, 2004)، و تفاوت‌های بین ادراک گردشگران داخلی و خارجی از شـهرهای گردشگری تمرکز می‌کنند. این نتایج تحقیقات تا حدودی با مطالعات داخلی مربوطه متفاوت اسـت و همچنین چیزی برای یادگیری دارد (Bonn et al, 2005)؛ سـلامت روحی شـهر و شـهروندان می‌تواند به سرزندگی در شهر و محل زندگی شهروندان منجر شود.

وضعیت سلامت انسان به عنوان تابعی از جایگاه سلامت شهری

در طول زندگی وضـعیت سـلامت و خطر با توجه به تعاملات پیچیده بین عوامل بیولوژیکی ذاتی (سـلولی، فیزیولوژیکی و ژنتیکی) و محیطی (اجتماعی–اقتصادی، ساخته شده و محیطی طبیعی) فرد تکامل می یابد. هر فرد را می توان به عنوان محصـور شده توسط یک ابرحجم سه بعدی فرضی در نظر گرفت که جایگاه سلامت نام دارد. این سه گانه اپیدمیولوژیک شـخص، مکان و زمان را در بر می گیرد (Sarkar et al, 2014). جایگاه سلامتی یک فرد در اصل یک تجلی مکانی– زمانی از عوامل و فرآیندهای سـببی است که در مقیاس خرد، بین مقیاس و مقیاس کلان برای ایجاد یک وضعیت سلامت خاص عمل می کنند. مقیاس کلان قلمرویی اسـت که در آن عوامل محیطی اجتماعی، سـاخته شـده و طبیعی با یکدیگر تعامل دارند تا بر رفتار و سلامت تأثیر بگذارند. در اصل، محیط ساخته شده، توزیع اثرات زیست محیطی اجتماعی و طبیعی را شکل می دهد، ارتباط می‌گیرد و تعدیل می‌کند و تا حدودی برعکس. جایگاه سلامت فردی به لحاظ زمانی پویا است و در طول دوره زندگی تکامل می یابد که شامل مراحل رحمی، نوزادی، کودکی، بزرگسالی و سالمندی در نتیجه فرآیندهای تعاملی–تجمعی اسـت. وضـعیت سـلامتی یک فرد از این پویایی پیروی می‌کند. به عبارت دیگر، وضعیت سلامت یک فرد تابعی از تغییرات مکانی– زمانی در جایگاه بهداشت شهری مربوطه است(Leaning & Guha-Sapir, 2013) .

در سـطح جمعیت، هر جمعیت با فرهنگ، سـاختار، شـکل اقتصـادی و اجتماعی منحصـربه‌فرد خود مشـخص می‌شـود. جایگاه‌های سـلامت فردی خود سـازماندهی می‌شـوند، یکدیگر را مجدداً پیکربندی می‌کنند و با هم در هم می‌آمیزند تا جایگاه ادغام شده برای جمعیت را تشکیل دهند. به عنوان یک نتیجه از ادغام جایگاه های فردی سلامت شهری به لحاظ فضـایی صـریح، حساسیت ها و مواجهه های فردی متنوع با هم مرتبط می شوند تا اثرات گروهی با پیکربندی جهانی را ایجاد کنند که بر سـلامت افراد تشـکیل دهنده اثر می گذارد، که پیوسـته منجر به عوامل خطر و سـلامت کلی در سـطح جمعیت می شود (Steffen et al, 2011). هنگامی که جایگاه ادغام شده برای جمعیت تشکیل می شود، چنین انباشته هایی جایگاه های سـلامت فردی را پیکربندی می کنند و در نتیجه بر نتایج سـلامت فردی تأثیر می گذارند و بالعکس. وضـعیت‌های بهداشتی در سطح جمعیت و فردی، همانطور که در طول زمان تکامل می‌یابند، تحت تأثیر سلامت عمومی، سـیاسـت‌های برنامه‌ریزی شـهری و سـایر عملکردهای حاکمیتی در مقیاس‌های مختلف سازمانی و همچنین تصادفی و سـیستمیک ذاتی، درگیری های جهانی، خشکسالی و دیگر رویدادهای شدید زندگی از جمله موارد مرتبط با تغییرات آب و هوایی قرار دارند (Watts et al, 2015).

عوامل محیطی تعیین کننده سلامت انسان

محیط طبیعی

نقش مفید محیط طبیعی به عنوان یک فضـای درمانی نیز شـناخته شـده اسـت؛ محیط‌های سبز و آبی به‌عنوان فضاهای انرژی‌زا برای شـفای طبیعی و بازیابی اسـترس فیزیولوژیکی و روانی عمل می‌کنند؛ فراهم کردن محیط های تمیزتر با کاهش خطرات؛ ترویج فعالیت های بدنی؛ و تعاملات اجتماعی را تشـویق می کند (Gascon et al, 2015).کیفیت فضـاهای سـبز با پیامدهای سـلامتی مثبت مرتبط اسـت؛ نقش مثبت قرار گرفتن در معرض نور خورشـید در خنثی کردن اختلال عاطفی فصلی نیز به اثبات رسیده است (Zaudere & Ganzer, 2015).

محیط ساخته شده شهری

اجزای چند بعدی محیط های ساخته شده شهری، تراکم، تنوع، طراحی و دسترسی به مقاصد خاص و حمل‌ونقل عمومی، همه جنبه‌های کلیدی فعالیت و فضـای اجتماعی فرد را تشکیل می‌دهند و بر رفتار و سلامت تأثیر می‌گذارند (Giles et

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-05]

al, 2016). دسترسی به فضای سبز شهری از جمله درختان خیابان، پارک ها و امکانات ورزشی؛ و همچنین معیارهای ترکیبی پراکندگی و راه رفتن (Halonen et al, 2015). نقش بالقوه طراحی فیزیکی و محیط اطراف آن بر رفتار فعالیتی انسان نیز تأثیر می‌گذارد، شهرها پیکربندی خاصی از مقاصد بازدارنده سلامت را ارائه می دهند. طراحی شهری ضعیف در سطح خیابان با حوادث ترافیکی همراه بوده است (Monrad et al, 2017). نشان داده شده است که کیفیت محیط های مسکونی شهری ادراک مکان و تعلق را ایجاد می کند و در نتیجه بر سلامت روان تأثیر می گذارد. مطالعات متعددی کیفیت محیط‌های مسکونی را از طریق سیمای بصری در سطح خیابان از ویژگی‌های فیزیکی مانند بی‌معنی‌های فیزیکی، عملکرد سرزمینی، فضای قابل دفاع، مسکن تخته‌شده، ادراک از جنایت و ایمنی اندازه‌گیری کرده‌اند و ارتباط‌های ذهنی با پیامدهای سلامتی گزارش کرده‌اند (Paravantis et al, 2017).

محیط اجتماعی

تعامل بین مکان و وضعیت اجتماعی–اقتصادی در شکل‌دهی نابرابری و محرومیت اجتماعی–فضایی و ارتباط آن‌ها با پیامدهای سلامت چندگانه ثابت شده است. سیاست های اجتماعی، شهری و بهداشت عمومی موجود، روابط را بیشتر اصلاح می کند. نقش فقر نسبی و مطلق بر سلامت و نابرابری سلامت یک منطقه مهم است بی‌احترامی محله از جمله بی ادبی های اجتماعی، جرم و جنایت و ترس از جرم با سلامت جسمی و روانی مرتبط است. رابطه بین محیط و سلامت شغلی نیز مشخص شده است؛ ساختار خانواده و حمایت آنها بر سلامت روانشناختی تأثیر دارد (Kettleson et al, 2015).

دستورالعمل های آینده

شهرنشینی باعث توسعه سریع حمل و نقل، صنعت ساخت و ساز و فعالیت های اجتماعی شده است که در نتیجه آلودگی‌های بصری به دومین عامل بزرگ در آلودگی محیط زیست تبدیل شده است. تنها در اروپا، بیش از ۱۰۰ میلیون شهروند زندگی روزمره و سلامت جسمی و روانی خود را در معرض تهدید قرار می دهند (WHO, 1997). در عصر انسان‌شناسی، تغییرات جمعیتی جهانی در قالب افزایش شهرنشینی، مهاجرت روستایی به شهر و پیری جمعیت، فشارهای شدیدی را بر سیستم‌های شهر تحمیل کرده است که بسیار فراتر از ظرفیت تحمل منابع طبیعی موجود و زیرساخت‌های ساخت بشر است. . چالش‌های مواجهه‌های ناسالم، سبک زندگی کم تحرک و در نتیجه افزایش بار بیماری‌های مزمن و عفونی، به ازدحام مرتبط با ظرفیت اضافه می‌شود. دستیابی به محیط های شهری سالم و توسعه پایدار به طور ذاتی به هم مرتبط هستند (Griggs et al, 2013). با انتقال از اهداف توسعه هزاره به اهداف سلامت و رفاه، بهداشت، مسکن، زیرساخت های شهری، حمل و نقل و اتصال و پایداری محیطی کلی برخی از اصول اصلی محرک و اهداف موقت دولت های بین المللی، ملی و شهری به سمت اهداف سلامت روحی و روانی هستند (Lozano et al, 2013). درک عمیق‌تر از روابط بین محیط شهری و سلامت انسان به ابداع مداخلات پیشگیرانه مؤثر برای به حداقل رساندن یا خنثی کردن مواجهه با خطرات زیست‌محیطی و کاهش بار سلامت ناشی از آن، منجر به سبک زندگی و رفتار سالم و در نتیجه تحقق اهداف سلامت روحی شهرها کمک می‌کند. بنابراین، فضای شهری بخشی از فضاهای باز عمومی شهرها هستند که به نوعی تبلور ماهیت زندگی جمعی می‌باشند، ساکنان محلات مختلف شهری هم مانند سایر شهروندان باید از حق حضور در فضا بهره‌مند شوند. با در نظر گرفتن حقوق شهروندی کثرتگرا در جامعه مدنی امروز و رویکرد عدالت محور در برنامه‌ریزی و طراحی شهری، نیز همانند سایر شهروندان باید از شرایط برابر برای حضور در فضای شهری برخوردار باشند. برای تأثیر بر سلامت و شادابی روحی جامعه شهری، کالبد محلات شهری باید متناسب با شرایط روحی ساکنان آن محله طراحی گردد؛ از این رو، توجه به حضورپذیری فضاهای شهری که در محلات شهری قرار دارند؛ باید برای آینده این محلات اهمیت بسزایی قائل شد به این منظور که با توجه به ابعاد کالبدی که در فضاهای شهری وجود دارند در آینده می‌توانند منجر به سرزندگی و شادابی و سلامت روحی شهروندان شوند یا که این محلات در آینده می‌توانند، به محلاتی که سلامت روح و روان ساکنان محلات شهری را مورد تهدید قرار می‌دهند؛ تبدیل شوند (Rydin et al, 2012).

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-05]

در جدول زیر شـاخص‌های که در پژوهش‌های پیشـین مورد بررسـی قرار گرفته‌اند در پژوهش حاضـر از آن‌ها به عنوان شاخص‌های مستندسازی شده در جدول معرفی شده‌اند :

جدول ۱. شاخص های مستندسازی شده از پژوهش های پیشین

نویسندگان	عنوان	شاخص‌ها	روش پژوهش
مکانیکانی و همکاران، ۱۳۹۸	مکـان و فضـــاهای عمومی در محیطهای شهری با رویکرد روانشناسی محیطی	محافظت، آسایش و لذت	کتابخانه‌ای
آراسـته و حیدرزاده، ۱۳۹۹	تبیین معیـارهـای مؤثر بر تجربـهٔ حضـــور شـــهروندان و ارتقای ســـلامت روانی آنها در محیط های تفرجگاهی طبیعی شهر تبریز	آسایش، آرامش و زیبایی	تحلیل محتوا
محمدی، علی‌زاده و همکاران، ۱۳۹۹	تحلیلی بر تأثیر ســطح رضــایت از پایداری کـالبـدی- محیطی بر مولفههـای کیفیـت زندگی ســاکنان در محلات شــهری. نمونه موردی: محلات مرکزی شهر اردبیل	سلامت، ابعاد کالبدی، کیفیت محیط	آماره استنباطی
تاجی نگین و همکاران، ۱۳۹۶	تبیین نسـبت رابطهٔ انسـان و مکان در فرآیند طراحی معماری با رویکرد پدیدارشناسی	روح مکان، هویت مکان، وابستگی به مکان و دلبستگی به مکان	تحلیل محتوا
یاو، لیو و ژانگ*، ۲۰۲۲	تجزیه و تحلیل ادراک شـــهروندان چینی و تفاوت های آن از روح شـــهر: مطالعه موردی شهر هفی	آشـنایی با روح شـهر، شـناخت روح شـهر، تمایل به حمایت از روح شـهر، اهمیت روح شهر،	آماره استنباطی

روش تحقیق

در قدیمی ترین نقشه شهر رشت که در زمان ناصرالدین شاه تهیه شده، رشت به هفت محله تقسیم شده است که عبارتند از: اُستادسرا، زاهدان، خُمیران زاهدان، کیاب، خُمیران کیاب، صیقلان و بازار. براساس نقشه ای که سازمان جغرافیایی ارتش در زمان تصدی ریاست شهرداری رشت توسط جهانگیر سرتیپ پور در سال ۱۳۳۲ش. تهیه کرده، رشت دارای شش محله، با ۲۱ ناحیه بوده است. بعد از تصویب قانون شهرداری ها در سال ۱۳۳۴ش. و انتخابات انجمن شهر در آذر همان سال، چون انتخاب نمایندگان می بایستی از ساکنین محلات رشت صورت می گرفت، رشت به شانزده محله معتبر به این ترتیب تقسیم گردید: ۱- پیرسرا ۲- سبزه میدان ۳- چلّه خانه ۴- چهل تن ۵- چُمارسرا ۶- صالح آباد ۷- بیجارکن ۸- حاجی آباد ۹- ساغری سازان ۱۰- صیقلان ۱۱- مسجد صفی ۱۲- خُمیران زاهدان ۱۳- سُرخ بنده ۱۴- زیرکوچه ۱۵- امین الضرب ۱۶- سرچشمه. تا قبل از پیروزی انقلاب اسلامی محلات تازه ای در حوالی رشت پدیدار شد، که عبارتند از: منظریه (آزادی)، گلسار، استقامت، کوی صفاری، نیک مرام، رشتیان (رجایی)، رازی، کوی بیانی و معلولین. بر این تعداد، شهرک ها و محلات دیگری نیز بعد از پیروزی انقلاب اضافه شده است که عبارتند از: حافظ آباد، شهریاران، کوی جماران، شهرک قدس، شهید فریدون حمیدیان، علی آباد، حسین آباد، شهرک مصطفی خمینی، کوی امام رضا (ع)، کوی حسینی، شهرک شهید بهشتی، کوی شهید ناصر دیانتی، قاسمیه و چند محله دیگر (نیکویه، ۱۳۸۷: ۱۲۹- ۱۳۱). محله های قدیم و جدید شهر رشت امروزه حدود ۵۰ محله هستند.

* Yao, Liu & Xiang, 2022

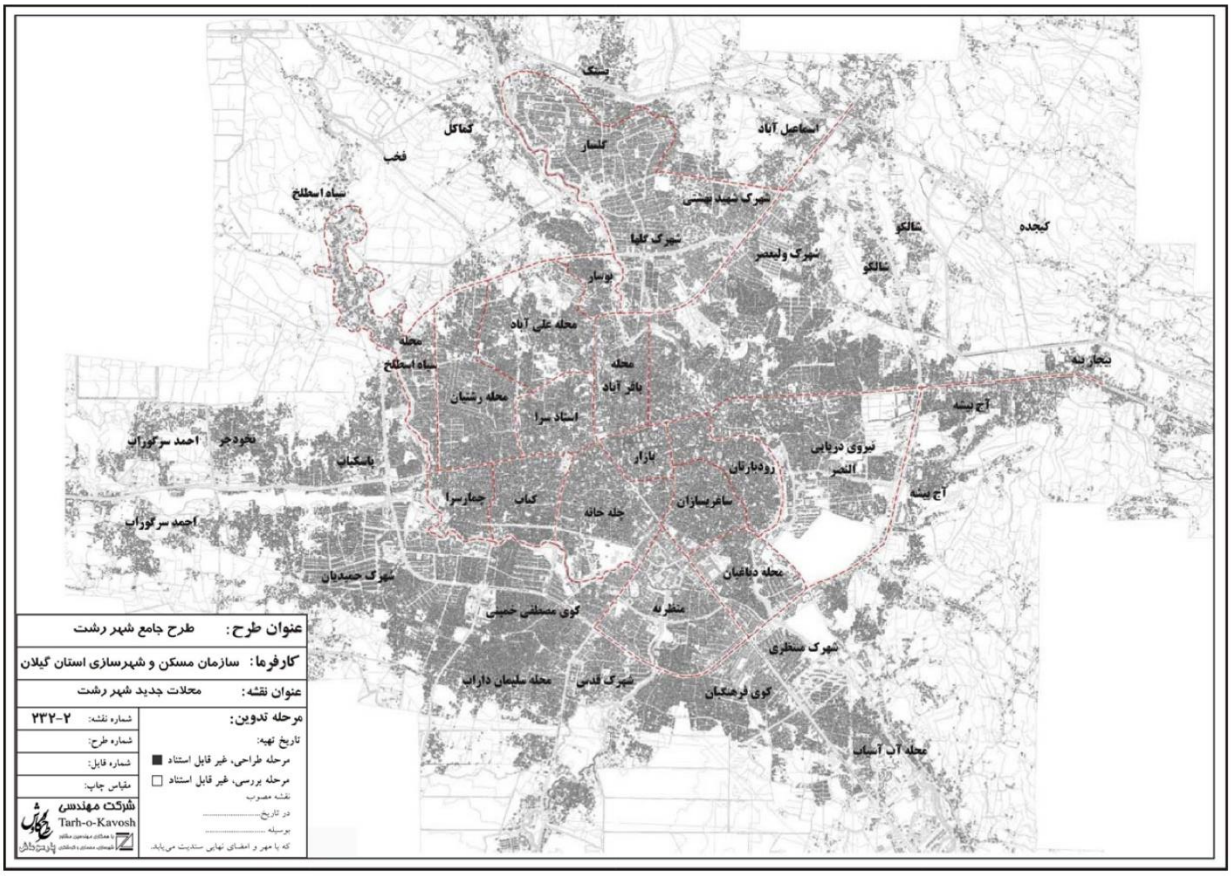
[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-05]

محله های رشت را از جهتی می‌توان در سه گروه قرار داد:

محله های بزرگ و کوچکی که برطبق تصریح منابع تاریخی بیش از یک قرن قدمت دارند. استادسرا، خمیران زاهدان، صیقلان، زاهدان، بازار، و چُمارسرا از جمله محلات قدیمی و بزرگ رشت هستند.

محلات جدید بزرگ و کوچکی که سابقه آنها زیاد نیست و به سال های قبل از پیروزی انقلاب اسلامی بر می گردد. محلاتی مثل: منظریه (آزادی)، گلسار، حسین آباد، آجی بیشه، بیجار کن، سیا اسطلخ (سیاه استطلخ= استخر مشکی)، حافظ آباد، شهید فریدون حمیدیان و سلیمان داراب (شیون فومنی)، از این جمله هستند.

در کنار این دو دسته، محله های روستایی کنار شهر وجود دارند که هم زمان با توسعه جمعیت شهری به تدریج رُشد کرده و امروزه جزو شهر محسوب می‌شوند. این محلات همگی نو ظهور بوده و هیچ گونه پیشینه تاریخی و شهری ندارند. محلات کژده (کیژده= کیش ده) شالکوه، کسبخ (مدرس)، فرهنگیان، مصطفی خمینی و پل طالشان، از این قبیل می‌باشند.

شکل ۱. محلات قدیم و جدید شهر رشت (منبع: طرح جامع رشت؛ ۱۳۸۶)

داده و روش کار

روش تحقیق پژوهش حاضر، به لحاظ هدف، کاربردی و از نظر ماهیت و روش، توصیفی- تحلیلی است. اطلاعات مورد نیاز با استفاده از روش کتابخانه‌ای و میدانی گردآوری شده است. هدف پژوهش حاضر در راستای بررسی رابطه کیفیت کالبدی محیط بیرونی و درونی و روحیه شهروشهروندان در محلات شهر رشت است. ابزار جمع‌آوری اطلاعات، پرسشنامه محقق ساخته است. در طراحی پرسشنامه و سنجش شاخص‌ها، از ۹۱ سوال در جهت مثبت و طیف لیکرت پنج گزینه‌ای شامل گزینه‌های بسیارکم تا بسیار زیاد استفاده گردید. جامعه آماری در این پژوهش، ساکنان محلات شهر رشت می باشند. حجم نمونه نیز براساس فرمول نمونه گیری کوکران تعیین شده است. بدین منظور حجم نمونه ۳۸۶ نفر محاسبه شد، و بصورت

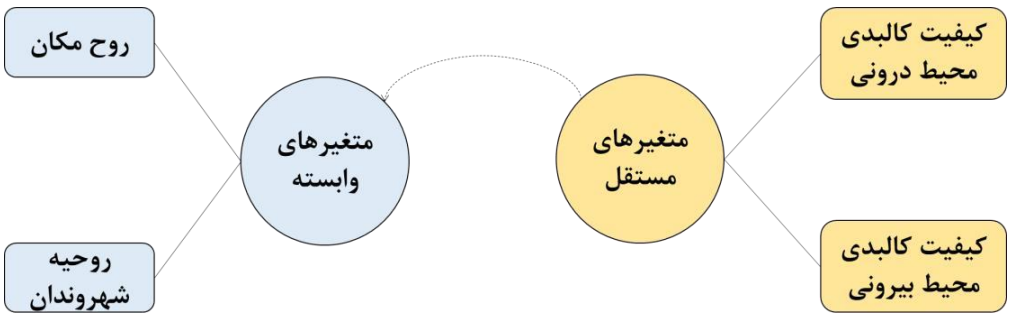
[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-05]

کامل تکمیل و مورد سوال قرار گرفته است؛ بررسی روایی پرسشنامه با ضریب آلفای کرونباخ برابر با۰/۹۷۰ بود که نشان‌دهنده ضریب پایایی قوی است، پایایی ترکیبی (CR) یک معیار ارزیابی برازش درونی مدل است و براساس میزان سازگاری سوالات مربوط به سنجش هر عامل قابل محاسبه است، میانگین واریانس استخراج شده (AVE) باید بیشتر از ۰,۵ باشد و ضریب پایایی همگون (Rho) سنجش پایایی درونی سازه‌ها است. مقدار این ضریب باید بیش از ۰,۷ باشد، پایایی و روایی شاخصهای پژوهش در جدول ۱ ارائه شده است. در ابتدا برای انجام تحلیل داده‌های از همبستگی پیرسون، تحلیل مسیر و رگرسیون و در نهایت سنجش تأثیر متغیرهای مستقل بر متغیرهای وابسته پژوهش استفاده شده است و داده‌های آماری به کمک نرم‌افزار SPSS و SmartPLS مورد تحلیل قرارگرفت.

جدول ۱. ساخت پایایی و روایی

	آلفای کرونباخ	ضریب پایایی همگون (Rho)	پایایی ترکیبی(CR)	میانگین واریانس استخراج شده(AVE)
آسایش	۰.۹۱۴	۰.۹۲۶	۰.۹۲۷	۰.۵۲۱
دلبستگی به مکان	۰.۹۵۹	۰.۹۶۱	۰.۹۶۶	۰.۷۷۹
روح مکان	۰/۹۵۱	۰/۹۲۱	۰/۹۳۲	۰/۸۲۲
روحیه شهر و شهروندان	۰/۹۳۴	۰/۹۰۳	۰/۹۱۸	۰/۷۳۴
زیبایی	۰.۹۶۵	۰.۹۶۷	۰.۹۷	۰.۸۰۴
سرزندگی	۰.۹۶۶	۰.۹۶۷	۰.۹۷۱	۰.۸۱
سلامت	۰.۹۳۸	۰.۹۴۶	۰.۹۴۷	۰.۶۱۹
متغیر مستقل	۰/۹۰۴	۰/۹۱۷	۰/۸۹۷	۰/۸۳۴
متغیر وابسته	۰.۷۱۶	۰.۷۲۶	۰.۸۷۵	۰.۷۷۸
هویت مکان	۰.۹۵۹	۰.۹۶	۰.۹۶۵	۰.۷۵۴
وابستگی به مکان	۰.۹۴۱	۰.۹۴۴	۰.۹۵۱	۰.۷۱۱
کیفیت کالبدی محیط بیرونی	۰.۹۴۳	۰.۹۴۴	۰.۹۵۲	۰.۶۸۷
کیفیت کالبدی محیط درونی	۰.۹۴۴	۰.۹۴۶	۰.۹۵۵	۰.۷۵۱

مدل مفهومی پژوهش بر اساس متغیرهای مستقل در پژوهش حاضر شامل متغیرهای محیط درونی (الگوی مسکن، تراکم ساختمانی، نمای ساختمان، زیبایی ساختمان و ...) و بیرونی (امنیت محیط، خوانایی محیط، کیفیت سیما و منظر محله های شهری و ...) در محله های شهر رشت خواهد. متغیرهای وابسته نیز به روح مکان و روحیه شهروندان در قلمرو مکانی پژوهش اختصاص دارد.

شکل ۲. مدل مفهومی پژوهش

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-05]

یافته‌های تحقیق

برای تعیین چگونگی رابطه ی بین مؤلفه های کالبدی، روح مکان و روحیه شهر و شهروندان از آزمون ضریب همبستگی استفاده شده است. نتیجه آزمون همبستگی پیرسون نشان می دهد که سه مولفه (کالبدی– روح مکان – روحیه شهر و شهروندان) وابستگی مثبتی باهم دارند. این بدین معناست که هرچقدر عملکرد کالبدی کیفیت محیط بیرونی و درونی با توجه به روح مکان در سطح محله تقویت شود، میتواند به افزایش روحیه شهروندان منجر شود؛ و بالعکس. این امر بیانگر این واقعیت است که بهبود عملکرد کیفیت کالبدی محیط بیرونی و درونی به زندگی شهروندان معنا داده (ضریب همبستگی ۰،۵۲۴) و به ارتقای روحیه شهروندان در محله منجر میشود.

جدول ۲. آزمون همبستگی پیرسون

		کیفیت کالبدی محیط بیرونی و درونی	روح مکان	روحیه شهر و شهروندان
کیفیت کالبدی محیط بیرونی و درونی	همبستگی پیرسون	۱	۰/۸۶۷**	۰/۵۲۴**
	معنی داری		۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
	تعداد	۳۸۶	۳۷۸	۳۸۳
روح مکان	همبستگی پیرسون	۰/۸۶۷**	۱	۰/۵۶۸**
	معنی داری	۰/۰۰۰		۰/۰۰۰
	تعداد	۳۷۸	۳۷۸	۳۷۵
روحیه شهر و شهروندان	همبستگی پیرسون	۰/۵۲۴**	۰/۵۶۸**	۱
	معنی داری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	
	تعداد	۳۸۳	۳۷۵	۳۸۳

نتیجه آزمون همبستگی پیرسون برای هر سه آزمون مقدار قابل قبولی است و نشان می دهد که دو مولفه کیفیت کالبدی محیط بیرونی و درونی و روح مکان تاثیر قابل توجهی در ارتقای روحیه شهر و شهروندان دارند. از میان این مؤلفه ها، روح مکان تاثیر بیشتری در افزایش روحیه شهر و شهروندان دارد. این امر بیانگر این واقعیت است که هویت مکان، دلبستگی به مکان و وابستگی به مکان تأثیر قابل توجهی در افزایش روحیه شهر و شهروندان محله دارد. پس از آن، کیفیت کالبدی محیط بیرونی و درونی محله بیشترین همبستگی را با روحیه شهر و شهروندان نشان داده است. با توجه به رویکرد مذکور، برای شهروندان حقوقی از جمله خوانایی، امنیت، نفوذپذیری، دسترسی و ... وجود دارد که ارتباط تنگاتنگی با افزایش روحیه شهر و شهروندان دارد. از طرفی، شاخص های روح مکان و کیفیت کالبدی محیط درونی و بیرونی پیوند تنگاتنگی با با روحیه شهر و شهروندان دارند. بنابراین، مدیریت شهری با به کارگیری از کیفیت کالبدی محیط بیرونی و درونی و روح مکان به زندگی شهروندان معنا داده و به آنها منزلت و تشخص میبخشد. این موضوع به اعتماد و ارتباط متقابل آنها با مدیریت شهری کمک کرده و مشارکت بیشتر آنها را در سیاستگذاریها و تصمیمگیریهای محلی جذب میکند که به افزایش روحیه شهروندان می انجامد.

آماره‌های تحلیلی متغیرهای مورد مطالعه در جدول ۳ ارائه شده است. که از بین کیفیت کالبدی محیط درونی با بیشترین میانگین ۳/۹۱ و از شاخص‌های وابستگی به مکان با بیشترین میانگین ۳/۷۳ قابل مشاهده است.

جدول ۳- آماره‌های تحلیلی متغیرهای مورد مطالعه

متغیرها	تعداد	میانگین	انحراف معیار	واریانس
آسایش	۳۸۶	۳/۰۹۴	۰/۸۳۴	۰/۶۹۶

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-05]

دلبستگی به مکان	۳۸۶	۳/۲۱۲	۰/۹۳۳	۰/۸۷۲
روح مکان	۳۸۶	۳/۱۷۵	۱/۰۵۳	۱/۱۱۰
روحیه شهر و شهروندان	۳۸۶	۳/۱۵۳	۰/۹۰۲	۰/۸۱۵
زیبایی	۳۸۶	۳/۱۲۲	۰/۸۹۸	۰/۸۰۷
سرزندگی	۳۸۶	۳/۱۸۵	۱/۰۱۱	۱/۰۲۴
سلامت	۳۸۶	۳/۱۸۶	۰/۸۸۶	۰/۷۸۶
متغیر مستقل	۳۸۶	۳/۲۰۸	۰/۹۸۰	۰/۹۶۲
متغیر وابسته	۳۸۶	۳/۵۱	۰/۶۰۱	۰/۵۹
هویت مکان	۳۸۶	۳/۳۶۷	۰/۶۴	۰/۴۳۵
وابستگی به مکان	۳۸۶	۳/۷۳	۰/۷۸	۰/۴۲۸
کیفیت کالبدی محیط بیرونی	۳۸۶	۳/۶۱۸	۰/۹۴	۰/۸۱۰
کیفیت کالبدی محیط درونی	۳۸۶	۳/۹۱	۰/۶۱	۰/۵۷۹

بدین منظور برای بررسی تأثیر معنی‌دار بودن شاخص‌های کیفیت کالبدی محیط درونی و بیرونی با روح مکان و روحیه شهر و شهروندان، با توجه به توزیع نرمال داده‌ها از آزمون کولموگروف- اسمیرنوف مورد تأیید قرار گرفته‌اند. و در ادامه از رگرسیون چندگانه که یکی از پیش شرط‌های لازم برای مورد بررسی قرار دادن رابطه معناداری است استفاده شده است. از سوی دیگر پیش شرط لازم برای انجام رگرسیون بررسی رابطه همبستگی بین متغیرها است. که با توجه به جدول ۳ بین ابعاد کیفیت کالبدی محیط و روحیه شهر و شهروندا و روح مکان سطح معنی‌داری با خطای ۹۵ درصد حاصل شد. که میزان ضریب همبستگی بین متغیرها محاسبه شد. به‌طوری که هر چه میزان ضریب همبستگی بین متغیرهای مستقل افزایش یابد میزان متغیرهای وابسته نیز به همان درصد افزایش می‌یابد.

جدول ۴- همبستگی پیرسون متغیرهای وابسته و متغیرهای مستقل

متغیرها	ضریب همبستگی	سطح معناداری
متغیر مستقل ← کیفیت کالبدی محیط بیرونی	۰/۹۶۶	۰/۰۰۰
متغیر مستقل ← کیفیت کالبدی محیط درونی	۰/۹۵۱	۰/۰۰۰
متغیر مستقل ← متغیر وابسته	۰/۷۹۰	۰/۰۰۰
متغیر وابسته ← روح مکان	۰/۹۰۰	۰/۰۰۰
متغیر وابسته ← روحیه شهر و شهروندان	۰/۸۶۴	۰/۰۰۰
روح مکان ← هویت مکان	۰/۹۷۳	۰/۰۰۰
روح مکان ← دلبستگی به مکان	۰/۹۶۹	۰/۰۰۰
روح مکان ← وابستگی به مکان	۰/۹۶۷	۰/۰۰۰
روحیه شهر و شهروندان ← سرزندگی	۰/۸۶۴	۰/۰۰۰
روحیه شهر و شهروندان ← سلامت	۰/۹۰۶	۰/۰۰۰
روحیه شهر و شهروندان ← آسایش	۰/۹۶۴	۰/۰۰۰
روحیه شهر و شهروندان ← زیبایی	۰/۸۹۰	۰/۰۰۰

یکی از پیش شرط های لازم برای انجام رگرسیون، بررسی معنی داری آنوای رگرسیون است که با توجه به جدول ۴ آنوای رگرسیون معنی‌دار است. متغیر مستقل به میزان ۶۰ درصد توانایی برآورد ارتقاء متغیر وابسته،۹۲ درصد کیفیت کالبدی محیط بیرونی، ۹۰ درصد از بعد کیفیت کالبدی محیط درونی را دارد. و همچنین ضریب بتای متغیرها نیز از بیشترین به

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-05]

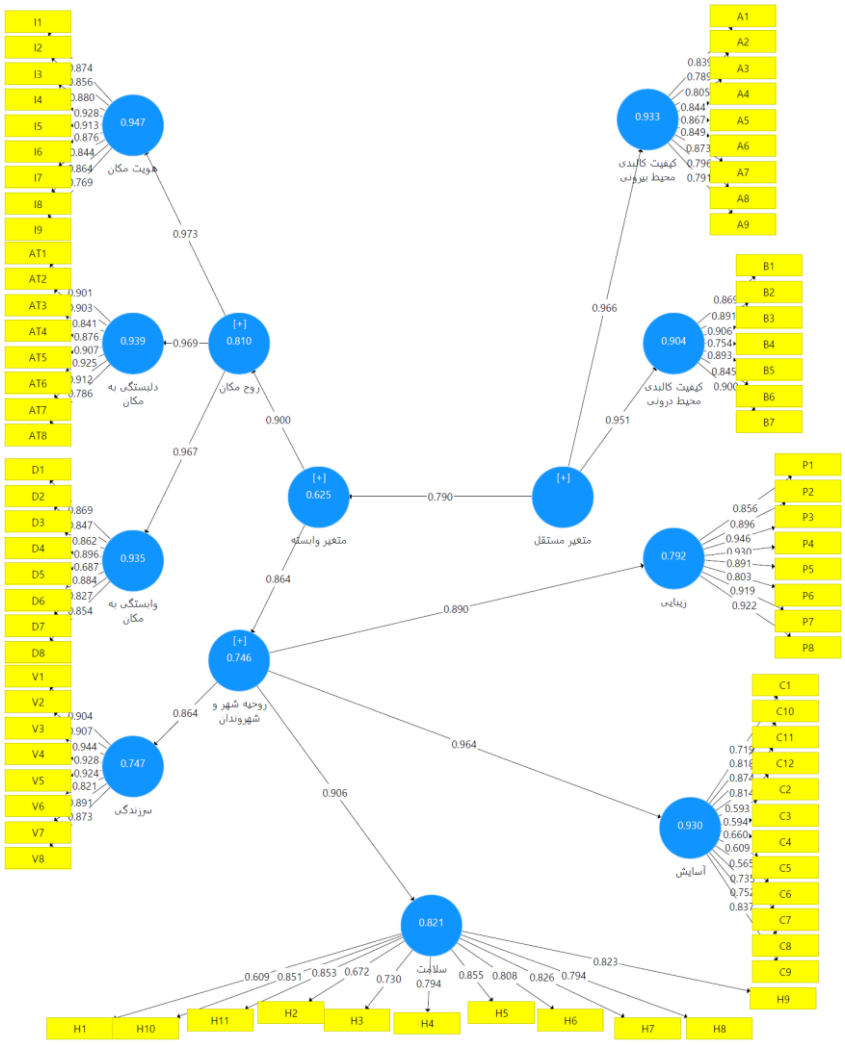
کمترین بدین شرح است؛ ۰/۹۶۶ بعد کیفیت کالبدی محیط بیرونی، ۰/۹۵۱ کیفیت کالبدی محیط درونی، ۰/۷۹۰ متغیر وابسته. این ضرایب مثبت بیان‌گر آن است که اگر یک انحراف معیار از متغیر مستقل افزایش یابد به این میزان ابعاد نامبرده نیز افزایش می‌یابد.

متغیر وابسته به میزان ۸۱ درصد توانایی برآورد ارتقاء روح مکان، ۸۵ درصد روحیه شهر و شهروندان را دارد. در ادامه روح مکان به میزان ۹۲ درصد توانایی برآورد ارتقاء هویت مکان، ۹۱ درصد دلبستگی به مکان، ۹۰ درصد وابستگی به مکان و متغیر روحیه شهر و شهروندان ۷۲ درصد توانایی ارتقاء سرزندگی، ۸۰ درصد سلامت، ۹۰ درصد آسایش و ۸۷ درصد زیبایی را دارد.

جدول ۵- رگرسیون چندگانه گام به گام شاخص‌های متغیرهای مستقل بر متغیرهای وابسته

متغیر	ضریب رگرسیون	ضریب تبیین	ضریب تبیین اصلاح شده	نمره F	Sig F	ضریب بتا	نمره T	Sig T
متغیر مستقل ← کیفیت کالبدی محیط بیرونی	۰/۹۶۶	۰/۹۳۳	۰/۹۲۵	۹۲/۳۳۲	۰/۰۰۰	۰/۹۶۶	۲۶۹/۲۵۲	۰/۰۰۰
متغیر مستقل ← کیفیت کالبدی محیط درونی	۰/۹۵۱	۰/۹۰۴	۰/۸۹۸	۱۴۴/۷۱۷	۰/۰۰۰	۰/۹۵۱	۱۷۴/۲۱۸	۰/۰۰۰
متغیر مستقل ← متغیر وابسته	۰/۷۹۰	۰/۶۲۵	۰/۶۰۲	۱۴۶/۸۲۷	۰/۰۱۲	۰/۷۹۰	۵۰/۳۷۹	۰/۰۰۰
متغیر وابسته ← روح مکان	۰/۹۰۰	۰/۸۱۰	۰/۸۱۰	۱۲۸/۳۹۷	۰/۰۲۶	۰/۹۰۰	۱۳۶/۵۰۳	۰/۰۰۰
متغیر وابسته ← روحیه شهر و شهروندان	۰/۸۶۴	۰/۸۶۴	۰/۸۵۲	۶۰/۱۴۰	۰/۰۰۰	۰/۸۶۴	۶۲/۶۶۰	۰/۰۰۰
روح مکان ← هویت مکان	۰/۹۷۳	۰/۹۴۷	۰/۹۲۸	۱۲۱/۰۵۱	۰/۰۰۰	۰/۹۷۳	۳۰۰/۴۵	۰/۰۰۰
روح مکان ← دلبستگی به مکان	۰/۹۶۹	۰/۹۳۹	۰/۹۱۸	۱۱۴/۱۹۱	۰/۰۰۰	۰/۹۶۹	۱۶۸/۴۸۴	۰/۰۰۰
روح مکان ← وابستگی به مکان	۰/۹۶۷	۰/۹۳۵	۰/۹۰۲	۵۹/۰۰۶	۰/۰۰۰	۰/۹۶۷	۱۸۷/۶۶۲	۰/۰۰۰
روحیه شهر و شهروندان ← سرزندگی	۰/۸۶۴	۰/۷۴۷	۰/۷۲۴	۹۹/۷۶۱	۰/۰۱۴	۰/۸۶۴	۵۴/۷۰۰	۰/۰۰۰
روحیه شهر و شهروندان ← سلامت	۰/۹۰۶	۰/۸۲۱	۰/۸۰۴	۱۴۰/۴۳۰	۰/۰۰۰	۰/۹۰۶	۸۴/۹۰۰	۰/۰۰۰
روحیه شهر و شهروندان ← آسایش	۰/۹۶۴	۰/۹۳۰	۰/۹۰۱	۱۴۰/۴۹۸	۰/۰۰۰	۰/۹۶۴	۲۲۰/۵۶۱	۰/۰۰۰
روحیه شهر و شهروندان ← زیبایی	۰/۸۹۰	۰/۷۹۲	۰/۷۸۴	۱۰۵/۹۱۹	۰/۰۰۰	۰/۸۹۰	۶۲/۵۶۰	۰/۰۰۰

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-05]

شکل3 . تحلیل مسیر رگرسیونی شاخص‌های پژوهش

اولین قدم در آزمون مدل سازی معادلات ساختاری–حداقل مربعات جزئی، بررسی ارتباط مستقیم ابعاد مدل بوده است. بدین ترتیب، کیفیت کالبدی محیط بیرونی و درونی با روح مکان و روحیه شهر و شهروندان رابطه مستقیمی داشته و به لحاظ آماری معنادار بوده اند، یعنی P-values=0. بدین ترتیب، با توجه بیشتر به کیفیت کالبدی محیط بیرونی و درونی، میتوان افزایش روح مکان و روحیه شهر و شهروندان را رقم زد. پس از آن، میتوان مشاهده کرد افزایش کیفیت کالبدی محیط بیرونی و درونی بر روح مکان و روحیه شهر و شهروندان رابطه معنادار و مستقیم دارد، یعنی p-values=0.001< 0.05. آزمون ضریب مسیر تی در این پژوهش نشان می دهد، تأثیر متغیرهای وابسته بر روح مکان و روحیه شهر و شهروندان معادل ۰/۹ و ۰/۸۶۴، تأثیر متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته معادل ۰/۷۰۹ و تأثیر متغیر مستقل بر کیفیت کالبدی محیط بیرونی و درونی به ترتیب معادل ۰/۹۶۶ و ۰/۹۵۱ است. در این میان، میتوان مشاهده کرد که کیفیت کالبدی محیط بیرونی و درونی بر افزایش روحیه شهر و شهروندان و روح مکان تأثیر زیادی دارد و جهت آن مثبت است. همانطور که در جدول ۵ و شکل زیر قابل مشاهده است مقدار بار ازمون T در تمام مسیرهای بیشتر از ۱/۹۷ می باشد و همچنین مقدار P متغیرها در این پژوهش در حد قابل قبول قرار دارند.

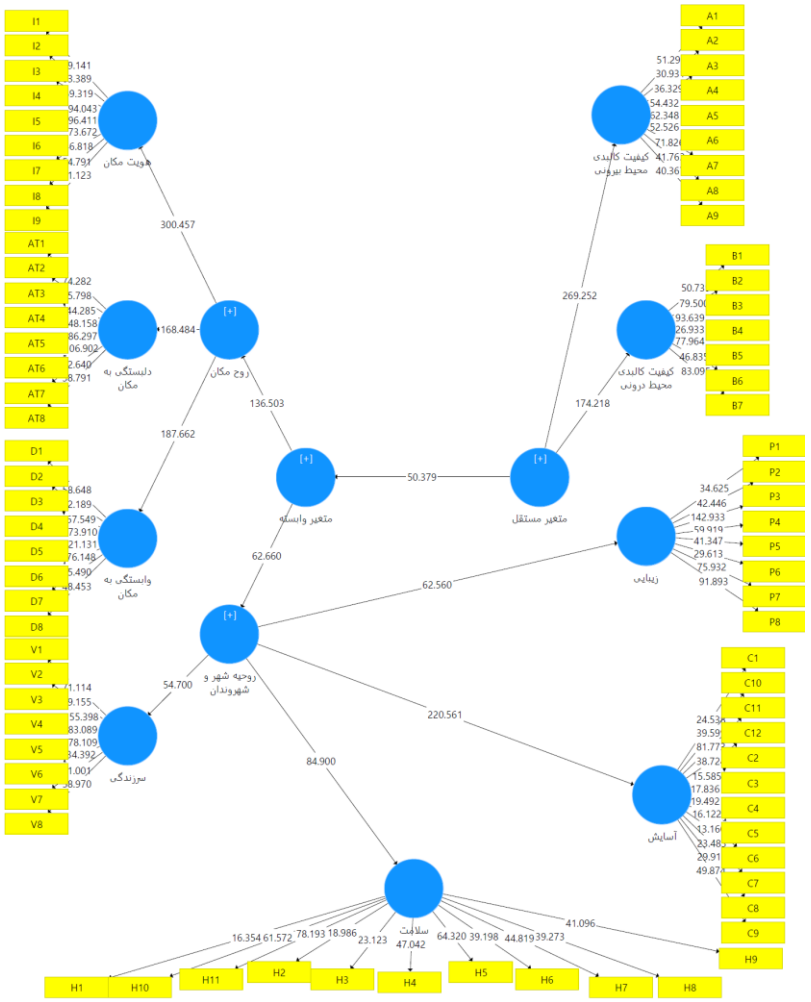
جدول ۶. اثرات غیر مستقیم خاص

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-05]

	Original Sample (O)	Sample Mean (M)	Standard Deviation (STDEV)	T Statistics (|O/STDEV|)	Values–P
روح مکان -> دلبستگی به مکان	۰,۹۶۹	۰,۹۶۹	۰,۰۰۶	۱۶۸,۴۸۴	۰,۰۰۰
روح مکان -> هویت مکان	۰,۹۷۳	۰,۹۷۳	۰,۰۰۳	۳۰۰,۴۵۷	۰,۰۰۰
روح مکان -> وابستگی به مکان	۰,۹۶۷	۰,۹۶۷	۰,۰۰۵	۱۸۷,۶۶۲	۰,۰۰۰
روحیه شهر و شهروندان -> آسایش	۰,۹۶۴	۰,۹۶۴	۰,۰۰۴	۲۲۰,۵۶۱	۰,۰۰۰
روحیه شهر و شهروندان -> زیبایی	۰,۸۹۰	۰,۸۸۸	۰,۰۱۳	۶۲,۵۶۰	۰,۰۰۰
روحیه شهر و شهروندان -> سرزندگی	۰,۸۶۴	۰,۸۶۳	۰,۰۱۶	۵۴,۷۰۰	۰,۰۰۰
روحیه شهر و شهروندان -> سلامت	۰,۹۰۶	۰,۹۰۵	۰,۰۱۰	۸۴,۹۰۰	۰,۰۰۰
متغیر مستقل -> متغیر وابسته	۰,۷۹۰	۰,۷۹۰	۰,۰۱۵	۵۰,۳۷۹	۰,۰۰۰
متغیر مستقل -> کیفیت کالبدی محیط بیرونی	۰,۹۶۶	۰,۹۶۶	۰,۰۰۴	۲۶۹,۲۵۲	۰,۰۰۰
متغیر مستقل -> کیفیت کالبدی محیط درونی	۰,۹۵۱	۰,۹۵۱	۰,۰۰۵	۱۷۴,۲۱۸	۰,۰۰۰
متغیر وابسته -> روح مکان	۰,۹۰۰	۰,۹۰۰	۰,۰۰۶	۱۳۶,۵۰۳	۰,۰۰۰
متغیر وابسته -> روحیه شهر و شهروندان	۰,۸۶۴	۰,۸۶۴	۰,۰۱۳	۶۲,۶۶۰	۰,۰۰۰

در ادامه مدل معادلات ساختاری با استفاده از نرم افزار SmartPLS نشان داده شده است. در مدل ساختاری اعداد روی مسیر، ضرایب مسیر و اعداد داخل متغیرهای مکنون (پنهان)، میزان واریانس تبیین شده به وسیله متغیرهای وابسته می‌باشند. علاوه بر آنها مقادیر t روی مسیر نشان داده شده اند که معنادار می باشند.

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-05]

شکل4 . مقدار آماره تی شاخص های پژوهش

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

تا پیش از گسترش روانشناسی محیطی، معماران و برنامه ریزان عموماً در مورد اینکه دنیا چگونه باید باشد، راهکارهایی هنجاری نظیر شهر زیبا، شهر کارا، شهر درخشان و یا شهر گسترده ارائه می‌کردند وتعاریف شان از محیط و عکس العمل‌های انسان، و روابط علی میان این دو مبهم بود. در مقابل، روانشناسان تعاریف و روش‌های دقیقی برای آزمودن دارند، اما غالباً محیط فیزکی را نادیده می‌گیرند و متغیرهای را تحت شرایط غیرواقعی که با زندگی روزمره مردم ارتباط چندانی ندارد، می‌آزمایند. در این میان، روانشناسی محیطی برای پاسخ دادن به پرسش‌های دنیای واقعی در مورد تجربه انسان در محیط فیزیکی روزمره، از روش ها و نظریه های علوم اجتماعی استفاده می‌کند. برخلاف رویکرد هنجاری، این روش به دنبال توصیف جهان به گونه‌ای است که واقعاً هست، که شامل چگونگی استفاده ما از محیط و چگونگی اثرگذاری محیط بر رفتار ماست، تا بتواند پایگاهی اطلاعاتی برای طراحی شهرها و محلات ایجاد کند. بخلاف روانشناسی، این ایشته بر محیط فیزیکی بزرگ مقیاسی تأکید دارد که مردم در آن زندگی می‌کنند. اغلب برای آزمودن ارتباطات میان مشخصه‌های محیط فیزیکی، انسان‌ها، و زمینه عکس العمل های انسان به رویکردی چند سطحی، چندرشته‌ای و اجتماعی– اکولوژیکی نیاز است. بر این اساس، پایگاه علمی برای تصمیم‌های طراحی شهری در مورد زمینه و مشخصه‌های مکان در حال تکامل است. نه تنها سالها است این بخش را با سوء مدیریت پیش برده شده ، بلکه اکنون معلوم شده است اهمیت دادن به مردم شهر در ایجاد شهرهای زنده تر و سالمتر چه قدر مهم است و این اهداف در قرن بیست و یکم اهمیتی اساسی دارد.

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-05]

بر این اساس، در این پژوهش، ارتباط کیفیت های کالبدی محیط محلات شهر رشت با روح مکان و روحیه شهروندان، و نقش و جایگاه محیط در کنار سایر عوامل، مورد بررسی قرار گرفت تا چیستی و چگونگی ارتباط کیفیت محیط با روحیه و روانشناسی محیطی شهروندان در حوزه محلات شهری تبیین گردد. به طور کلی، این نتیجه حاصل شد که هر چند عوامل متعددی بر روحیه شهروندان تأثیرگذارند، اما محلات شهری، یک روش مکان و فضای خلاقانه برای زندگی است که می‌تواند از طریق ارتقاء کیفیت محیط به پیشگیری و تقویت روحیه شهروندان و بهبود سلامت روحی شهروندان و تمام افراد در معرض محیطمحلات شهر رشت کمک نماید. اهم یافته های این پژوهش نشان میدهد که در میان کیفیت های مؤثر بر روحیه شهروندان/روح مکان، مهم ترین آن ها عبارتند از: "وضعیت نظافت محیطی این محله را دوست دارم" ، "فضاهایی عمومی این محله ،دارای سرزندگی و شادابی است" ،" این محله نسبت به محلات دیگر معنای خاصی از زندگی را برای من تداعی می‌کند" ،" این محله نسبت به محلات دیگر معنای خاصی از زندگی را برای من تداعی می‌کند "،" تمایل به ادامه سکونت در این محله را دارم" ،" وضعیت نظافت محیطی این محله را دوست دارم" ، و "مبلمان شهری این محله متناسب با نیاز شهروندان است ." چیستی و چگونگی تأثیرگذاری کیفیت های مذکور بیانگر این امر است که :اولاً، کیفیت محیط مصنوع یکی از عوامل شدت دهنده در مقیاس میانی است که دارای اثر هم افزایی با سایر عوامل فردی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و زیست محیطی است؛ لذا، ارتقاء کیفیت محیط در مقیاس محله که افراد زمان بی تری در آن سپری می کنند، بر روحیه شهروشهروندان و روح مکان و فضایی محلات شهر رشت مؤثرتر است. افزایش کیفیت کالبدی محیط بیرونی و درونی بر روح مکان و روحیه شهر و شهروندان رابطه معنادار و مستقیم دارد، یعنی.p-values=0.001& 0.05 آزمون ضریب مسیر تی در این پژوهش نشان می دهد، تأثیر متغیرهای وابسته بر روح مکان و روحیه شهر و شهروندان معادل ۰/۹ و ۰/۸۶۴، تأثیر متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته معادل ۰/۷۰۹ و تأثیر متغیر مستقل بر کیفیت کالبدی محیط بیرونی و درونی به ترتیب معادل ۰/۹۶۶ و ۰/۹۵۱ است.در این پژوهش بین مؤلفه‌های کالبدی و روح مکان و روحیه شهروندان در محلات شهر رشت رابطه مثبت و معناداری جود دارد. از آنجایی که در پژوهش حاضر مؤلفه های کالبدی به عنوان متغیر مستقل و روح مکان و روحیه شهروندان نیز به عنوان متغیر وابسته پژوهش در نظر گرفته شده‌اند؛ این دو متغیر با یک دیگر رابطه مثبت و معناداری دارند. متغیرهای مستقل (کیفیت کالبدی محیط بیرونی و درونی) به میزان ۷۹ درصد بر روی متغیر وابسته (روح مکان و روحیه شهروندان) و با ضریب تبیین ۶۲ درصد اثر می‌گذارد که نشان از رابطه مثبت و معنادار متیغرها دارد.

از این رو، اهمیت فضاهای عمومی در زندگی ساکنان محلات شهررشت از آن جهت است که استفاده از این فضاها بر آینده سلامت روحیه شهروندان و ساکنان شهر رشت اثرگذار است و بخش مهمی از تجربه زندگی آنان در شهر را تشکیل می‌دهد. از آنجا که استفاده ساکنان از فضاهای عمومی و تجربه آن‌ها موضوع بسیاری از تحقیقات اخیر بوده است. به همین منظور در این پژوهش به سلامت روحیه شهروندان در فضای محلات شهری آینده رشت و عوامل ایجاد کننده محیطی سرزنده و سلامت محور در فضای شهری محله‌های شهر رشت پرداخته شد.

منابع

احمدی، جامد، و رسولی، سیدمهدی (۱۴۰۰). بررسی تاثیر روانشناسی محیط بر سلامت روانی و عملکرد افراد. مجله پژوهش های معاصر در علوم و تحقیقات، ۳ (۲۱)، ۱۰ – ۱.

آراسته، مجتبی، و حیدرزاده، احسان (۱۳۹۹). تبیین معیارهای مؤثر بر تجربهٔ حضور شهروندان و ارتقای سلامت روانی آنها در محیط‌های تفرجگاهی طبیعی شهر تبریز. جغرافیا و برنامه ریزی محیطی، ۳۱(۴)، ۹۵-۱۱۲.

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-05]

باقری, محمد، و عظمتی, حمید رضا (۱۳۹۹). ارتقاء سلامت جسمی–روانی شهروندان با طراحی محیط و منظر شهری. *انسان و محیط زیست*، ۸ ۴ (۱۵– پیاپی ۲۶))، ۸۳–۸۸.

بهادری، علیرضا، پورجعفر، محمدرضا، و رنجبر، احسان (۱۴۰۰). رابطه عوامل طبیعی فضاهای عمومی شهری و بهزیستی روان شناختی در شهر تهران. معماری و شهرسازی آرمان شهر، ۱۴(۳۶)، ۱۳۲–۱۴۶.

بهرامی نیکو, مهسا، و سجادزاده, حسن (۱۳۹۷). نقش هنر عمومی در آفرینش مکان‌های شهری، مورد مطالعاتی: بوستان ملت و آب‌وآتش تهران. معماری و شهرسازی آرمان شهر, ۱۱(۲۳), ۱۴۷–۱۵۸.

پیکانی، امید، باور، سیروس ،و تیزقلم زنوزی، سعید (۱۳۹۸). مکان و فضاهای عمومی در محیط های شهری با رویکرد روانشناسی محیطی. معماری شناسی، ۲(۱۲)، ۱–۱۱.

خستو، مریم، و سعیدی رضوانی، نوید (۱۳۸۹). عوامل موثر بر سرزندگی فضاهای شهری. هویت شهر، ۴(۶)، ۶۳–۷۴.

دهقان، فاطمه، گلکار، کورش، و حکیمیان، پانته آ (۱۴۰۱). نقش طراحی شهری بر سلامت روان: تبیین چارچوب مفهومی رابطه کیفیت‌های محیط شهری و سلامت روان ساکنان شهر با تأکید بر افسردگی. معماری و شهرسازی آرمان شهر، ۱۵(۳۸)، ۱۹۹–۲۱۵.

سلطانی, لیلا، و دارابی, مریم (۱۳۹۵). ارزیابی کیفیت محیط در محله های تاریخی شهرها (مطالعهٔ موردی: محلهٔ نفرآباد شهرری). *پژوهشهای جغرافیای انسانی، ۴۸ (۳)، ۴۲۹–۴۳۹.*

شولتز، کریستیان نوربرگ (۱۳۸۸)، روح مکان به سوی پدیدارشناسی معماری، ترجمه محمدرضا شیرازی، انتشارات رخ داد نو، تهران.

علی زاده، جابر، و محمدی، جمال (۱۳۹۹). تحلیلی بر تأثیر سطح رضایت از پایداری کالبدی– محیطی بر مولفه‌های کیفیت زندگی ساکنان در محلات شهری. نمونه موردی: محلات مرکزی شهر اردبیل. مجله آمایش جغرافیایی فضا، ۱۰(۳۸)، ۱۹۷–۲۱۸.

قدمی، الهام، و تقوی نسب، زین العابدین (۱۳۹۵). نمودپذیری حس تعلق به مکان در محلات قدیم و جدید: نمونه موردی محلات ابوذر و امام حسین شهر یاسوج. کنفرانس بین المللی پژوهش های نوین در عمران، معماری و شهرسازی.

کریمی، فیروزه، چاره جو، فرزین، و کتاب اللهی، کسری (۱۴۰۱). ارزیابی تأثیر کیفیت‌های طراحی شهری بر سلامت روانی و شادمانی شهروندان (نمونهٔ موردی: محله‌های چهارباغ و سوران در شهر سنندج). جغرافیا و برنامه ریزی محیطی، ۳۳(۴), ۲۷–۴۸.

گلکار، کوروش (۱۳۷۹)، مؤلفه‌های سازنده کیفیت طراحی شهری .صفه، ۱۱(۳۲)، ۳۸–۶۵.

نگین تاجی، صمد، انصاری، مجتبی، و پورمند، حسن علی (۱۳۹۶). تبیین نسبت رابطه انسان و مکان در فرآیند طراحی معماری با رویکرد پدیدارشناسی. نشریه هنرهای زیبا: معماری و شهرسازی، ۲۲(۴)، ۷۱–۸۰.

Bonn, M.A., Joseph, S.M., & Dai, M. (2005). International versus domestic visitors: An example of destination image perceptions. *Journal of Travel Research*. 43(3), 294-301.

Chen, W., Weng, X.L. (2005). Urban aesthetics and the spirit of Shanghai city. *Journal of Shanghai Normal University (Philosophy and Social Science Edition)*. 34(1), 69-71.

Escalas, J.E. (2004). Image yourself in the product: Mental simulation, narrative transportation, and persuasion. *Journal of Advertising*. 33(2), 37-48.

Gascon, M., Triguero-Mas, M., Martı´nez, D., Dadvand, P., Forns, J., Plase` ncia, A., Nieuwenhuijsen, MJ. (2015). Mental health benefits of long-term exposure to residential green and blue spaces: a systematic review. *Int J Environ Res Public Health*. 12:4354- 4379.

Giles-Corti, B., Vernez-Moudon, A., Reis, R., Turrell, G., Dannenberg, AL., Badland, H., Foster, S., Lowe, M., Sallis, JF,, Stevenson, M. (2016). City planning and population health: a global challenge. *Lancet*. 388:2912-2924.

Halonen, JI., Stenholm, S., Kivima¨ ki, M., Pentti, J., Subramanian, S., Kawachi, I., Vahtera, J. (2015). Is change in availability of sports facilities associated with change in physical activity? A prospective cohort study. *Preventive Med*. 73:10-14.

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-05]

Kettleson, EM., Adhikari, A., Vesper, S., Coombs, K., Indugula, R., Reponen, T. (2015). Key determinants of the fungal and bacterial microbiomes in homes. *Environ Res*. 138:130-135.

Leaning, J., Guha-Sapir, D. (2013). Natural disasters, armed conflict, and public health. *N Engl J Med*. 369:1836-1842.

Liu, J.X. (2011). Rumination on the spirit of Harbin city and its realistic efficacy. *Journal of Harbin College*. 32(10), 26-32.

Lozano, R., Naghavi, M., Foreman, K., Lim, S., Shibuya, K., Aboyans, V., Abraham, J., Adair, T., Aggarwal, R., Ahn, SY. (2013). Global and regional mortality from 235 causes of death for 20 age groups in 1990 and 2010: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2010. *Lancet*, 380:2095-2128.

Lynch, K. (1995). *Image of City*. (M. Mozayeni Trans.). Tehran, Iran: University of Tehran Publications.

Monrad, M., Sajadieh, A., Christensen, JS., Ketzel, M., Raaschou- Nielsen, O., Tjønneland, A., Overvad, K., Loft, S., Sørensen, M. (2017). Long-term exposure to traffic-related air pollution and risk of incident atrial fibrillation: a cohort study. *Environ Health Perspect*. 125:422.

Paravantis, J., Santamouris, M., Cartalis, C., Efthymiou, C., Kontoulis, N. (2017). Mortality associated with high ambient temperatures, heatwaves, and the urban heat island in Athens, Greece. *Sustainability*. 9:606.

Pourmohammadi, M. R., & Zali, N. (2004). Human Development, Challenges and Prospects (with an Analytical Look at Human Development Indicators in Iran). Journal of Humanities and Social Sciences, University of Tabriz, 10(15), 44-52.

Rydin, Y., Bleahu, A., Davies, M., Da´ vila, JD., Friel, S., De Grandis, G., Groce, N., Hallal, PC., Hamilton, I., Howden-Chapman, P. (2012) . Shaping cities for health: complexity and the planning of urban environments in the 21st century. *Lancet*. 379:2079-2108.

Sarkar, C., Webster, C., Gallacher, J. (2014). Healthy Cities: Public Health Through Urban Planning. *Edward Elgar Publishing*.

Shamsuddin, S., Hassan, R. & Bilyamin, S.F.l. (2012). Walkable Environment in Increasing the Liveability of a City. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 50; 167-178.

Shen, W.S. (2007). Modernization of People and the Spirit of Capital City Culture. *Urban Issues*. (4), 50- 53.

Shi & Wei, (2003). The urban humanism of Hangzhou. *Urban Issues*. (2), 34-36.

Steffen, W., Persson, A., Deutsch, L., Zalasiewicz, J., Williams, M., Richardson, K., Crumley, C., Crutzen, P., Folke, C., Gordon, L. (2011). The Anthropocene: from global change to planetary stewardship. *Ambio*. 40:739-761.

Ujang, N. & Zakariya, K. (2015). Place Attachment and the Value of Place in the Life of the Users. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. 168(9): 373-380.

Watts, N., Adger, WN., Agnolucci, P., Blackstock, J., Byass, P., Cai, W., Chaytor, S., Colbourn, T., Collins, M., Cooper, A., et al. (2015). Health and climate change: policy responses to protect public health. *The Lancet*. 386:1861-1914.

WHO. (1997). Health and Environment in Sustainable Development: Five Years After the Earth Summit. Geneva: World Health Organization.

Yao, Z., Liu, F., & Xiang, M. (2022). Analysis of Chinese Citizens' Perception and Its Differences of City Spirit: A Case Study of Hefei City. *Journal of Geographical Research*, *5*(3), 41-48.

Zali, N., Ghal'ejough, F. H., & Esmailzadeh, Y. (2016). Analyzing Urban Sprawl of Tehran Metropolis in Iran (During 1956-2011). Anuario do Instituto de Geociencias, 39(3).

Zali, N., Zamani-Poor, M., & Arghash, A. (2014). Analyzing the identity aspect of Cultural Heritage of Isfahan City from the viewpoint of visitors with the Aim of City Branding. Anuario do Instituto de Geociencias 37_2 (2), 206-215.

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-05]

Zali, N., Hatamzadeh, S., Azadeh, S. R., & Salmani, T. E. (2013). Evaluation of new towns construction in the around of tehran megacitiy. Journal of Urban and Environmental Engineering, 7(1), 15-23.

Zauderer, C., Ganzer, CA. (2015). Seasonal affective disorder: an overview. *Mental Health Practice*. 18:21-24.

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-05]